

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Mlečani u Zagrebu (prijedlozi za radionicu Alvisea Tagliapietre i Francesca Robbu)

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 13. 9. 2022.

UDK 73:7.034.7](497.5)

73Tagliapietra, A.

73Robba, F.

DOI <https://doi.org/10.31664/ripu.2022.46.05>

Sažetak:

Autor publicira dva kamena kipa postavljena u niše na pročelju crkve sv. Martina u Vlaškoj ulici u Zagrebu. Kipovi prikazuju sv. Kvirina, biskupa rimske Siscije (Sisak) i bl. Augustina Kažotića (Casotti), biskupa u Zagrebu i Luceri u Apuliji. Kipovi nisu dosad bili predmet povijesnoumjetničkih analiza, iako je riječ o djelima visokih umjetničkih dometa. Autor ukazuje na njihovu sličnost s djelima mletačkog kipara Alvisea Tagliapietre (Venecija, 1670. – 1747.) te ih pripisuje njegovoj radionici u kojoj su djelovala njegova tri sina, Ambrogio, Carlo i Giu-

seppe. U drugom dijelu teksta analizira se mramorni grb na ogradi vrta kurije Stjepana Putza na Kaptolu 7 u Zagrebu. Na kuriji je kameni portal datiran 1756. godine pripisan mletačkom kiparu Francescu Robbi (Venecija, 1698. – Zagreb, 1757.) koji je djelovao u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj. Grb u Zagrebu pripisuje se Robbi te se uspoređuje s grbovima koje je umjetnik izveo u Celovcu i u Ljubljani. Pretpostavlja se da je grb bio dio cjeline s portalom te da ga je naručio također Stjepan Putz, smederevski i beogradski biskup te prepozit zagrebačkog kaptola.

Ključne riječi: *barok, skulptura, 18. stoljeće, Zagreb, radionica Alvisea Tagliapietre, Francesco Robba*

Kipovi bl. Augustina Kažotića i sv. Kvirina na pročelju crkve sv. Martina u Vlaškoj ulici – prijedlog za radionicu Alvisea Tagliapietre

Na pročelju crkve sv. Martina u Vlaškoj ulici u Zagrebu izložena su u visokim i uskim nišama dva kamena kipa, sv. Kvirin Sisački i sv. Augustin Kažotić (Casotti). Izbor svetačkih likova u skladu je s poviješću Zagrebačke biskupije koja je, u prebiranju o vlastitom podrijetlu i postanju, tumačila sv. Kvirina, mučenika i biskupa iz antičke Siscije (Siska), kao ishodište zagrebačke biskupije. Izbor svetaca iz lokalne crkvene zajednice univerzalna je pojava u katoličkoj crkvi koja se, potaknuta odlukama Tridentskog koncila, obnovila i u novovjekovnom razdoblju.¹ Kvirin je početkom 4. stoljeća bio biskup u Sisciji, gdje je i uhićen i poslan u Subotište (Sabaria, tadašnja Panonija, današnja Mađarska u blizini granice s Austrijom) gdje ga je namjesnik Amancije osudio na smrt

utapanjem u rijeci Sibaris. O vrat mu je, kao i salonitanskom mučeniku Anastaziju (Stašu), privezan mlinski kamen. Po aktima, pisanim prema spisima o svečevu mučeništvu, Kvirin je pokopan u Subotištu (Sabaria), dok je prema Prudenciju to bilo u Sisku. Relikvije su mu naknadno prenesene u Rim. Zaštitnik je krčke biskupije i bečke metropolije, ali se časti i u zagrebačkoj (nad)biskupiji kao nasljednici sisačke.² Na zagrebačkom kipu svetac stoji na plitkom kamenom postolju na kojemu je upisano: S. QUIRINUS E. S. (Sveti Kvirin siscijski biskup). Svetac je monumentalna, visoka i vitka figura u blagom kontrapostu. Njegova je glava izdignuta na vitkom i dugom vratu: na njoj je visoka, glatka mitra ukrašena na sredini cvijetom i draguljima na rubu. S velikom pomnjom kipar je oblikovao svečevo lice: ispod naborana čela izvijaju se obrve, duboke, velike oči naglašenih zjenica i kapaka, krupnoga nosa i blago otvorenih usana oko kojih su gusti brkovi i brada čije su kovrče guste i teške. Na sličan način

1. Pročelje crkve sv. Martina u Zagrebu (foto: Paolo Mofardin)
Façade of St Martin's church in Zagreb

2. Radionica Alvisea Tagliapietre, kip sv. Kvirina, Zagreb, crkva sv. Martina (foto: Paolo Mofardin)
Workshop of Alvise Tagliapietra, statue of St Quirin, Zagreb, St Martin's church

oblikovani su vitičasti pramenovi kose koji se probijaju ispod mitre uz rubove lica. Kipar se nije zaustavio na oblikovanju realija jer na njegovu licu titra blagi osmijeh, ozarenost pa i spokoj. Time je majstor potvrdio ne samo umijeće modeliranja tjelesnih odlika nego je uspješno izrazio emocionalne titraje i duhovnu stvarnost svetačkog lika. Biskupova roketa spušta se u ujednačenim i gustim naborima koji završavaju čipkom. Kipar se poslužio jednostavnim rješenjem dubeci njezinu površinu sitnim i gustim kružićima i četverolistima koji sugeriraju strukturu čipke, dok se alba vrtloži oko svečevih koljena zaustavljajući nesmetani pad. Izdvaja se i plašt stegnut ispod vrata velikom kopčom. S desne strane svetac se oslanja rukom o mlinski kamen, dok s lijeve strane rubovi njegove tkanine padaju u sukcesivnom nizu, gotovo na način kako odjeća pada na gotičkim kipovima svetaca i Bogorodice.

Prema istim načelima kipar je klesao i kip bl. Augustina Kažotića. Taj je Trogiranin u svom djelovanju povezo rodnu Dalmaciju, Zagreb i Apuliju. Bio je zagrebački biskup od

1303. do 1318., potom kratko 1322./1323. godine u Luceri gdje je i umro i gdje je neposredno nakon toga započelo njegovo čašćenje, vezano uz relikvije pohranjene u katedrali. Kult mu se ustalio i u rodnom Trogiru gdje ga je plemićko vijeće 1700. godine izabralo za gradskog suzaštitnika.³ Njegov kult i umjetnine koje prikazuju njegov lik na slikama i oltarima u zagrebačkoj crkvi nije cjelovito istražen, ali je bio stalno prisutan. O tome svjedoči i kameni kip na pročelju crkve sv. Martina. Na postolju je upisano njegovo ime: B. AUGUSTINUS E. Z. (Blaženi Augustin zagrebački biskup). I on je prikazan u blagom kontrapostu, glave uzdignute na visokom i vitkom vratu, mitra i njezini ukrasi, nabori odjeće i čipkasti ukras ponavljaju se kao i na kipu sv. Kvirina s neznatnim razlikama koje se najviše vide u oblikovanju kose, brkova i brade koji se kod sv. Augustina ne kovrčaju, nego se spuštaju u gustim i dugim pramenovima. Rubovi njegova plašta padaju na desnoj strani u jednostavnijim, iz iste likovne kulture preuzetim naborima dodatno naglašavajući

3. Radionica Alvisea Tagliapietre, kip bl. Augustina Kažotića, Zagreb, crkva sv. Martina (foto: Paolo Mofardin)
Workshop of Alvise Tagliapietra, statue of Blessed Augustin Kažotić, Zagreb, St Martin's church

4. Carlo Tagliapietra (?), kip sv. Šimuna, Tkon na otoku Pašmanu, Župna crkva sv. Tome (foto: Paolo Mofardin)
Carlo Tagliapietra (?), statue of St Simeon, Tkon on the island of Pašman, parish church of St Thomas

vertikalnu os kipa. Svetac se lijevom rukom oslanja na deblu dok pastoralom⁴ pritišće amorfnu nakupinu koja upućuje da je riječ o demonu (simbolu zla i krivovjerja, napasnika). Na taj je način svetac prikazan i na slici Jacopa Palme Mlađeg *Blaženi Augustin Kažotić i fra Augustin Kažotić* u trogirskoj katedrali. Na toj reprezentativnoj slici on pastoralom pritišće sotonu kao ishodište svakog zla, ali je đavolski lik na slici predodčen s više antropomorfnih odlika u odnosu na kameni kip u Zagrebu.⁵

Ako iz kratkog opisa umjetnina pokušamo utvrditi njihova autora, okrećemo se svakako prema Veneciji, velikom središtu kiparstva 17. i 18. stoljeća. U mnoštvu kipara i radionica koje su u prvoj polovici 18. stoljeća djelovale u tom gradu zagrebački kipovi mogu se približiti Alviseu Tagliapietri (Venecija, 1670. – 1747.). Takav smjerokaz ne treba dodatno argumentirati jer oba kipa na pročelju crkve sv. Martina pokazuju bliskost s tim umjetnikom, koji je u prvoj polovici 18. stoljeća imao značajnu ulogu u oblikovanju i grananju

kiparske produkcije na lagunama. Ako je bio učenik Enrica Merenga, odnosno Heinricha Meyringa (Rheine, 1638./39. – Venecija, 1723.) i učitelj Giovannija Marije Morlaitera (1699. – 1781.), onda je na izravan način preuzeo i prenio jedan od “stilskih pravaca” u složenoj pozornici mletačkoga kiparstva na njegovu putu od visokoga do kasnog baroka. Riječ je o kipovima punima tjelesne snage, snažnih i pokrenutih udova koji se energično i u zanosu kreću u prostoru, najčešće postavljeni na oltare koji se u crkvenom interijeru nameću ne samo monumentalnošću nego i vještim smještajem. Alvise Tagliapietra radio je i za naručitelje iz Hrvatske i njegova se djela nalaze u Zadru, Rovinju i Malom Lošinjju, dok kip sv. Antuna Padovanskoga potječe iz crkve sv. Ignacija na otoku Zverincu. Njemu ili točnije njegovoj radionici pripisuju se i druga djela u Dalmaciji, Karlobagu, ali i u Zagrebu. To da je radio za naručitelje s hrvatske obale pod vlašću Mlečana jednostavno je razumjeti, no njegova su djela prepoznata i u hrvatskim krajevima pod vlašću Habsburgovaca. Na pročelju

5. Alvise i Giuseppe Tagliapietra, kip sv. Nikole, detalj, Rovinj, Župna crkva sv. Eufemije (preuzeto iz knjige: P. Marković – I. Matejčić – D. Tulić, *Umjetnička baština istarske crkve 2. Kiparstvo do 14. do 18. stoljeća*, Pula – Poreč, 2017., str. 336, f. 105)

Alvise and Giuseppe Tagliapietra, statue of St Nicholas, detail, Rovinj, Parish church of St Euphemia

6. Alvise Tagliapietra, kip sv. Nikole, Venecija, Sant' Andrea della Zirada

Alvise Tagliapietra, statue of St Nicholas, Venice, Sant' Andrea della Zirada

franjevačke crkve u Karlobagu postavljen je 1711. godine kameni kip sv. Josipa.⁶ S kiparom ili točnije s njegovom radionicom dovode se u vezu i kipovi na oltaru sv. Mihovila koji je iz zagrebačke katedrale premješten u Žakanje. Oltar je 1726. godine naručio i na njega dao postaviti svoj grb Mihael Verbanić.⁷ Alvise nije radio sam jer su u njegovoj radionici, u kasnijem razdoblju njegove karijere djelovala i tri sina, Ambrogio (Venecija, 1701. – ?), Carlo (Venecija, 1703. – ?) i Giuseppe (Venecija, 1711. – ?). Radionice kipara bile su česta pojava u to vrijeme u Veneciji, ali i drugdje: čak i oni majstori, u pravilu oltaristi, koji su stizali na našu obalu tijekom 18. stoljeća djelovali su na taj način. Podjelom uloga i specijalističkih znanja znatno se ubrzala realizacija brojnih narudžbi te standardizirala vrsnoća radova. Misli se da je Alvise u suradnji sa sinovima u rovinjskoj crkvi sv. Eufemije izradio ukrase i kipove sv. Jurja, sv. Marka i sv. Roka na glavnom oltaru, dva anđela na oltaru sv. Eufemije, kip Gospe od Karmela te reljefe sv. Mihovila i sv. Petra na predoltarnicima svećevih žrtvenika. Monumentalni kip sv. Nikole u istoj crkvi potpisali su zajedno Alvise i sin Giuseppe. Taj se kip datira u kasno razdoblje Alviseova života, između 1739. i 1747. godine, pa je suradnja sina s vremenim kiparom posve prirodna.⁸ Već prije Alvise je sa sinom Carlom izradio

reljefe s prikazom Pohođenja Blažene Djevice Marije (1730.) i Prikazanja Gospodinova u hramu (1733. – 1734.) u Capelli del Rosario, u crkvi San Giovanni e Paolo u Veneciji.⁹ Carlu se pripisuju i druga djela (Lentinaia kraj Belluna, Veli Lošinj, Piran, Tkon na otoku Pašmanu), iako će se takva mišljenja potvrditi tek nakon preciznije raščlambe djelatnosti trojice sinova, ako je takav zadatak uopće moguće ostvariti.¹⁰

U slučaju zagrebačkih kipova bl. Augustina Kažotića i sv. Kvirina pitanje autora treba tražiti upravo u radionici Alvisea Tagliapietre. Kao usporedba može poslužiti kip sv. Nikole u Rovinju ili kip sv. Andrije u Veneciji (S. Andrea alla Zirada). No na tim je kipovima draperija gusto nabrana i teška, šireći se u prostoru, što se na zagrebačkim djelima ne može vidjeti. Doduše i oni su pokrenuti i njihovo visoko, izvijeno tijelo zaogrnuto je draperijom koja se u složenom ritmu kaskadno spušta, ali bez ikakva širenja u prostoru sugerirajući, možda, da su pred autorima stajali stariji predlošci i modeli te želje naručitelja da se usred 18. stoljeća umjetnik osloni i osvrne na gotičku skulpturu, da se u mramoru evocira tradicija koja u zagrebačkoj sredini nije nikada posve nestala. Oživljeni smisao za arhaično koji je u Zagrebu, kao i u drugim perifernim sredinama stalno bio prisutan ovdje se možda ne

bi smjelo posebno naglašavati jer je u slučaju Tagliapietre i njegove radionice riječ o majstorima koji djeluju u Veneciji slijedeći u svom radu stilske obrasce kakvi su se javljali u središtu barokne umjetnosti. Ipak, naručitelji su donekle mogli utjecati i predlagati kakve kipove žele s obzirom na umjetničku tradiciju u vlastitoj sredini u kojoj je sklonost arhaizmu bila oznaka kontinuiteta i samosvojnosti.¹¹

Umjesto bujna i široko zamišljena slijevanja gustih i mekanih nabora i rubova tkanine, na kipovima u Zagrebu oni se pripijaju uz visoka, izdužena tijela i ne lepršaju okrajcima. Takav je bio rukopis Alvisea Tagliapietre koji od Giusta Le Courta i Enrica Merenga preuzima kovitlac u oblikovanju tkanine u nakani da bujnim naborima koji se vrtlože oživi osjećajni patos i emocionalni nemir. Suzdržano držanje dviju kamenih skulptura na pročelju crkve sv. Martina ne umanjuje njihovu ljepotu i izražajnu snagu, ali ukazuje da je u njihovoj izradi primarnu ulogu mogla imati Alviseova radionica koja je još uvijek znala zadržati čvrstoću i snagu njegovih djela, pojednostavljajući rješenja, reducirajući ekspresivnost i dramsku snagu kojima je umjetnik zauzeo istaknuto mjesto u kiparstvu prve polovice 18. stoljeća u Veneciji. Nedostaje na njima dinamike i emfaze kojima je Alvise suvereno ispunio likove svetaca u crkvama Venecije, Veneta, Istre i Dalmacije.

Nije jednostavno datirati zagrebačke kipove. Oltar sv. Mihovila koji je nekada stajao u katedrali, a danas u župnoj crkvi u selu Žakanje izveden je prema natpisu naatici 1726. godine. S obzirom na to da se kipovi na njemu pripisuju Tagliapietrinoj radionici, moglo bi se pomišljati da su i dva kamena kipa bl. Augustina Kažotića i sv. Kvirina nastala u to vrijeme. Na mramornim kipovima u Žakanju može se uočiti klonulost i malodušnost koja upućuje na to da su nastala u radionici. Takve osobine ne pokazuju svetački kipovi na pročelju crkve sv. Martina. Oblikovanje njihovih lica velikih, upalih očiju ispod nadvijenih obrva, naborana čela, istaknuta nosa i blago otvorenih usana odaje ruku majstora koji energično koristi dljeto da bi izrazio snagu i čvrstoću muškog lica prekrivena bradom. Tako odmjereni realizam može se vidjeti i na drugim kipovima našeg majstora, ali izduženo tijelo i način modeliranja draperije, oštri rez i određene krutosti ipak upozoravaju da bi se njihov autor trebao tražiti među Alviseovim sinovima. No tu se krećemo na skliskom prostoru jer su njihovi opusi još uvijek ispunjeni brojnim nepoznicama i zajedničkim nazivnicima. Nešto se više pisalo o Carlu, ali stvaran profil nije se još uvijek uspio odrediti ni njemu ni dvojici njegove braće. Stoga bi se u ovom trenutku moglo reći da su pred nama dva kamena kipa nastala u radionici mletačkog kipara Alvisea Tagliapietre. Možda je izvorna zamisao bila njegova, dok su radovi izvedeni u obiteljskoj radionici.

Što se može reći o narudžbi i izvornom smještaju kamenih kipova? Crkvu sv. Martina i orfanotrofij (sirotište) u Vlaškoj ulici započeo je graditi zagrebački biskup Martin Borković (1597. – 1687.) koji je oporučno ostavio novac za njihovo dovršenje. Biskup je oporuku napisao 12. ožujka 1682. godine, a dva kodicila su joj dodana 1686. i 1687. godine.¹² Izgradnja i uređenje crkve dovršeno je 1691. godine što potvrđuju i dva latinska stiha u kapeli.¹³ Iz bilježaka zagrebačkog kano-

7. Radionica Alvisea Tagliapietre, Kipovi na oltaru sv. Mihovila (nekad u zagrebačkoj katedrali), Žakanje, Župna crkva (foto: Milan Drmić)
Workshop of Alvise Tagliapietra, Staues on the altar of St Michael (formerly in the Zagreb Cathedral), Žakanje, Parish church

nika Ivana Znike, koji je bio izvršitelj biskupove oporuke, saznajemo kako je kapelu, kao i zgradu ubožnice zidao zidar Jakov. Crkva pokrivena šindrom s drvenim tornjićem imala je kamene dovratnike i doprozornike, dok je nepoznati klesar izradio i oltarnu menzu i stubu u svetištu. Kipar Ivan (Komersteiner) izradio je retabl koji je pozlatio slikar Bernardo (Bobić). Dvije oltarne pale u crkvi te sliku sv. Martina na pročelju izveo je slikar Ivan (Eisenhart).¹⁴ U zapisima iz vizitacije datirane 1695. godine oltar je iscrpnije opisan: bio je pozlaćen i na pojedinim mjestima obojen modrom bojom, dok je u niši stajala slika sv. Martina s prosjakom. Na bočnim stranama, između stupova, stajali su pozlaćeni kipovi bl. Augustina Kažotića i sv. Kvirina. U izvještaju vizitacije 1746. godine zabilježeni su novi podaci o crkvi i oltaru. Crkva je dobila kameno popločenje dok je drveni tornjić dobio kupolu

pokrivenu objeljenom šindrom. Prvotni je oltar u međuvremenu bio zamijenjen novim sa slikom sv. Martina i kipovima svetih ugarskih kraljeva Stjepana i Ladislava. U gornjem djelu bila je izložena slika Krista Spasitelja okružena skulpturama dvaju anđela s biskupskim insignijama. Znatnije pregradnje i preinake crkva je doživjela u 19. i 20. stoljeću. Prema želji biskupa Maksimilijana Vrhovca, a prema projektu biskupova dvorskog arhitekta Kristijana Heinricha Vesteburga crkva sv. Martina dobila je novo, klasicističko pročelje. Konačno je 1906. godine kapela dobila današnje poligonalno svetište, za koje je 1907. godine novi glavni oltar izradio tirolski majstor Ferdinand Stuflesser.¹⁵

Na današnjem pročelju sačuvao se kameni portal profiliranih dovratnika i lučnog završetka sa zaglavnim kamenom te ugaonim plitko klesanim palmetama. Portal pokazuje odlike renesansne umjetnosti koja je u tim oblicima u srednjoeuropskom prostoru trajala duboko u 17. stoljeću. Prema tome portal može biti preostatak stare crkve koja je na pročelju imala zidnu sliku s likom sv. Martina, dok se kameni kipovi ne spominju. Oni su morali biti ugrađeni najvjerojatnije u obnovi koja je provedena početkom 19. stoljeća kad je crkveno pročelje dobilo novi izgled. Pitanje izvornog smještaja kipova stoga nije poznato, ali da su naručeni za zagrebačku crkvenu zajednicu potvrđuje izbor svetaca iz njezine prošlosti. Sv. Kvirin svjedoči o sisačkim korijenima zagrebačke biskupije, dok bl. Augustin Kažotić govori o svetačkom liku koji je ostavio neizbrisiv trag u prostorima svoga djelovanja. Stoga se čini opravdano pretpostaviti da su mogli pripadati opremi katedrale u kojoj je postojao kult navedenih svetaca.

Francesco Robba na Kaptolu

Mletački kipar Francesco Robba (Venecija, 1698. – Zagreb, 1757.) imao je odlučujuću ulogu u opremanju zagrebačke katedrale i crkve sv. Katarine oltarima i kipovima izrazite umjetničke vrijednosti. Nažalost, uklanjanje brojnih umjetnina starijih povijesnih razdoblja iz katedrale nije mimošlo niti Robbina djela koja, iako raspršena na različitim mjestima nekadašnje Zagrebačke (nad)biskupije, potvrđuju koliko trebamo žaliti da je takav postupak nepotrebno i radikalno proveden. On je nepovratno i trajno promijenio i osiromašio unutrašnjost zagrebačke prvostolnice. Osim oltara i pripadajućih kipova u Zagrebu je Robba izveo i mramorni portal na kuriji na Kaptolu br. 7. Na temelju motiva (volute, ovalne vaze...), koji su srodni arhitektonsko-dekorativnim motivima što ih je Robba upotrebljavao na oltarima, portal je kao njegovo djelo publicirao Željko Jiroušek 1937. godine.¹⁶ Njegovu su smionu atribuciju prihvatili kasniji istraživači. Upravo ona otvara mogućnost da se Franciscu Robbi pripiše i grb koji je naknadno postavljen na ogradni zid vrta navedene kurije. Zapravo nije riječ o klasičnom grbu jer u njegovu štitu nema heraldičkih znakova, nego je upisan tekst CURIA PRAEPOSITURAE ZAGRABIENSIS koji govori da je riječ o prepozitskoj kuriji. Grb je isklesan u bijelom mramoru. S lijeve strane štit pridržava uspravljani orolav (grifon), a s desne uspravljani lav. U vrhu je kruna te biskupska mitra i

8. Francesco Robba, portal kurije Stjepana Putza na Kaptolu 7 u Zagrebu (foto: Paolo Mofardin)

Francesco Robba, portal of the manor house of Stjepan Putz at Kaptol no. 7 in Zagreb

galero šešir široka oboda sa žicama i po šest kićanki sa svake strane. Rubovi grba oblikovani su volutama koje se u dnu spužoliko svijaju, a u gornjem dijelu prepleću naglašavajući njegov volumen. Grb na sadržajnoj i simboličkoj razini otkriva mnoštvo podataka. Orolav predstavlja Spasitelja zbog svoje sposobnosti da se vine u visine, dok je simbolika lava složenija, no na grbu bi mogao označavati Uskrsnuće i Krista kao gospodara života.¹⁷ U heraldici orolav »simbolizira povezane kvalitete orla i lava – oprez i hrabrost. Kao kršćanski simbol označuje dvojaku narav Krista, božansku (pticu) i ljudsku (zvijer).«¹⁸

Grb je kvalitetan rad kipara koji je suvereno i znalački klesao ne samo štit i dekorativne elemente na njemu nego i dvije vitke životinjske figure koje se izvijaju s obje strane. Doduše kipar se mogao poslužiti grafičkim predloškom, ali i u tom slučaju njegovo je majstorstvo neupitno i vidljivo. Grb se nalazi na ogradnom zidu vrta kurije na Kaptolu 7, ali njegov sadašnji smještaj nije izvoran. Upravo je na toj kuriji mramorni portal pripisan Franciscu Robbi. Na nadvratniku portala spominje se naručitelj Stjepan Putz, beogradski i smederevski biskup, zagrebački kanonik i prepozit. On je portal naručio 1756. godine istaknuvši u pompoznom tekstu svoja postignuća:

D(eo) O(ptimo) M(aximo)
 EN STAT QUINTA MEO DOMUS
 HAEC RECREATA LABORE IAM SATIS EST.
 SISTO. SEXTA QUIETIS ERIT.

STEPH(anus) a PUTZ EP(isco)PUS BELGRAD(ensis) ET
 SAMANDRIEN(sis) PRAEPOSITUS MAIOR
 Et CAN(onicus) ZAGRAB(iensis) MDCCLVI

(Bogu najboljem najvećem – Ovaj peti dom mojim trudom nanovo ostvaren dovoljno je. Prestajem. Šesti će biti za počivanje. Stjepan Putz beogradski i smederevski biskup, viši prepozit i zagrebački kanonik. 1756.).¹⁹

Ako pretpostavimo da su portal i grb bili dio cjeline i jedinstvene narudžbe kanonika Stjepana Putza, onda je i grb nastao iste 1756. godine koja je upisana iznad nadvratnika. Svi ti podaci navode na misao da bi autor grba mogao biti upravo Francesco Robba, za što se mogu pronaći potvrde ne samo u navedenim okolnostima nego i u stilskim značajkama koje se mogu vidjeti na grbu, kako u izboru i oblikovanju njegovih dekorativnih motiva tako i u modelaciji životinjskih figura. Kao neposrednu usporedbu naveo bih grbove obitelji Goës i Thürheim na palači Goës u Celovcu (Klagenfurtu) u Austriji koji pripadaju Johannu Antonu Goësu i njegovoj supruzi Mariji Anni Thürheim.²⁰ Na njima su istaknute volute i minuciozno izvedeni dekorativni elementi na štitu koji uključuju i propete lavove kao i na zagrebačkom grbu. Tome treba pridodati i *Portal dvorane koroških deželnih stanov* u Celovcu izveden 1740./1741. godine. Uatici portala postav-

9. Francesco Robba, grb na kuriji prepozita Stjepana Putza na Kaptolu 7 u Zagrebu (foto: Paolo Mofardin)

Francesco Robba, coat of arms on the curia of Provost Stjepan Putz at Kaptol no. 7 in Zagreb

10. Francesco Robba, grb obitelji Goëss, Celovec, Palača Goëss u Celovcu (preuzeto iz knjige: M. Klemenčič, *Francesco Robba (1698 – 1757): Beneški kipar in arhitekt v baročni Ljubljani*, Maribor, 2013.)

Francesco Robba, coat of arms of the Goëss family, Klagenfurt, Goëss Palace

ljen je grb Koruške s tri lava u volutastoj kartuši dopunjen dvjema vitičastim volutama sa strana.²¹ Neposredna bliskost navedenih grbova otvara dodatne argumente da se zagrebački grb uključi u katalog Robbinih zagrebačkih radova, u onom trenutku kad je radio i portal na kuriji kojoj grb pripada. Da je Robba volio raditi heraldička znamenja potvrđuje osam grbova različitih plemićkih obitelji koji su izvorno bili dio opreme crkve sv. Ivana Nepomuka u Ljubljani, a danas su pohranjeni u tamošnjem Narodnom muzeju.²² Svi imaju naglašene vo-

lute te ispupčena polja štita, na nekima su prikazi životinja, među njima i lavovi koji se propinju gipkim pokretima kao što je to i u Zagrebu. Ljubljanski su grbovi nastali 1727. godine, u ranom kiparovu razdoblju, grbovi u Celovcu između 1734. i 1738., dok se zagrebački može datirati 1756. godine, neposredno pred umjetnikovu smrt. Iako je riječ o djelima nastalima u dugom vremenskom razdoblju, od mladenačkih do zrelih i kasnih umjetnikovih godina, teško je na njima uočiti stilske mijene i oscilacije u kreativnim mogućnostima.

Bilješke

1
Usp. DANIEL PREMERL, *Bolonjske slike hrvatske povijesti: Politička ikonografija zidnih slika u Ilirsko-ugarskom kolegiju u Bolonji*, Zagreb, 2014., 72–81. Za slične procese u Dalmaciji usp. RADOSLAV TOMIĆ, *Znakovi identiteta. Sveci zaštitnici u umjetnosti 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovačkoj republici*, Split – Zagreb, 2021.

2
MITAR DRAGUTINAC, Kvirin Sisački, u: *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (ur. Anđelko Badurina), Zagreb, 1979., 371.

3
SLAVKO KOVAČIĆ, *Povijesna vrela o liturgijskom štovanju bl. Augustina Kažotića u trogirskoj katedrali i biskupiji od godine 1603. do 1830.*, Split, 2021., 42; RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1), 201.

4
Oba pastoralna izrađena su od drva. Riječ je o novijim radovima.

5
SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 3), 25–35, 42, 63, 65; RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1), 198–201.

6
MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Liubliana e Fiume, Saggi e Memorie di storia dell'arte*, 30 (2006.), 264, 266.

7
Natpis naatici oltara glasi:
R(EVERENDUS) D(OMINUS) / MICHAEL VERBANICH / EL(ECTUS)
EP(ISCOPUS) SCAR(DONENSIS) A: D: C: Z / FACERE FECIT ANNO
1726.

Verbanića je za skradinskoga biskupa imenovao car u Beču, a ne papa, pa vjerojatno nije ni zaređen za biskupa. Na prijepisu natpisa i tumačenju zahvaljujem dr. don Slavku Kovačiću. O kipovima s oltara sv. Mihovila dr. Doris Baričević je 1991. godine napisala da »svojim labilnim stavom i mekano konturiranim licima podsjecaju na način Alvisea Tagliapietre.« Usp. DORIS BARIČEVIĆ, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, u: Igor Fisković (ur.), *Tisuću godina hrvatske skulpture*, katalog izložbe, Zagreb, 1991., 80. Usp. i DORIS BARIČEVIĆ, *Kiparstvo manirizma i baroka*, u: *Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094 – 1994.*, katalog izložbe (ur. Tugomir Lukšić – Ivanka Reberski), Zagreb, 1994., 315, 340; MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultura barocca in Istria e Venezia, Saggi e memorie di storia dell'arte*, 30 (2006.), 266–267. Kao djela Alvisea Tagliapietre objavio ih je Danko Šourek, usp. DANKO ŠOUREK, *Kapelica sv. Martina u Vlaškoj ulici i svetčevi prikazi u Zagrebu tijekom 17. i 18. stoljeća*, u: Antonija Zaradija

Kiš – Ines Sabotić (ur.), *Putovima europske nematerijalne baštine u 21. stoljeću: Sveti Martin, simbol dijeljenja*, Zagreb, 2016., 315–316. Tom oltaru pripadaju kipovi sv. Josipa i sv. Mateja u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. Usp. DORIS BARIČEVIĆ, *Skulptura i slikarstvo*, u: *Riznica zagrebačke katedrale*, katalog izložbe (ur. Zdenka Munk), Zagreb, 1983., 46–47, kat. jed. 50S.

8
O Tagliapietrinim kipovima u Hrvatskoj usp. KRUNO PRIJATELJ, *Le opere di Alvise Tagliapietra e della sua bottega in Dalmazia e Istria, Arte Veneta*, XXIX (1975.), 227–231; RADMILA MATEJČIĆ, *Barokna arhitektura i oprema zborne crkve sv. Eufemije u Rovinju, Zbornik Matice srpske za likovne umjetnosti*, XXIV (1988.), 25–40; DORIS BARIČEVIĆ, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, u: Igor Fisković (ur.), *Tisuću godina hrvatske skulpture*, katalog izložbe, Zagreb, 1991., 80; RADOSLAV TOMIĆ, *Dva djela iz ostavštine Gaspara Kraljeta u crkvi sv. Antuna Opata u Velom Lošinj*, u: Nina Kudiš Burić – Marina Vicelja (ur.), *Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu evropske tradicije*, Rijeka, 1993., 227–285; SIMONE GUERRIERO, *Profilo di Alvise Tagliapietra (1670–1747)*, *Arte Veneta*, 47 (1995.), 33–51; NINA KUDIŠ BURIĆ, *Oltari Presvetog Sakramenta u Savičenti i Osoru*, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Dani Cvita Fiskovića* (ur. Predrag Marković – Jasenka Gudelj), Zagreb, 2008., 297–312; MATEJ KLEMENČIĆ, *Alvise Tagliapietra*, u: *La scultura a Venezia da Sansovino a Canova* (ur. Andrea Bacchi), Milano, 2000., 780–791, f. 607–618; NINA KUDIŠ BURIĆ, *A Tabernacle by Alvise Tagliapietra in the Cathedral of Osor*, *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, 41 (2005.), 206–217; MATEJ KLEMENČIĆ (bilj. 6), 264–267; DAMIR TULIĆ, *Fragmenti aktivnosti Alvisea Tagliapietre i njegove radionice*, *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, 45 (2009.), 88; RADOSLAV TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Kiparstvo II. Od XVI. do XX. stoljeća*, Zadar, 2008., 41–43, 138–147; DAMIR TULIĆ, *Fragmenti aktivnosti Alvisea Tagliapietre i njegove radionice*, *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, 45 (2009.), 88–110; DAMIR TULIĆ, *Un "Crocifisso" marmoreo di Alvise Tagliapietra a Lussinpiccolo*, *Arte Veneta*, 68 (2011.), 262–267; DAMIR TULIĆ, *Od kasne renesanse do klasicizma: skulpture i oltari od kraja 16. do početka 19. stoljeća*, u: Predrag Marković – Ivan Matejčić – Damir Tulić, *Umjetnička baština istarske crkve, 2. Kiparstvo od 14. do 18. stoljeća*, Pula – Poreč, 2017., 33–51, 269–272, 312–340.

9
SIMONE GUERRIERO, *I rilievi marmorei della cappella del Rosario ai SS. Giovanni e Paolo, Saggi e memorie di storia dell'arte*, 19 (1994.), 161–189; SIMONE GUERRIERO, *Misteri grandiosi del Rosario e altri episodi della vita della Vergine e del Bambino*, u:

Giuseppe Pavanello (ur.), *La basilica dei Santi Giovanni e Paolo, Panteon della Serenissima*, Venezia, 2013., 316–325.

10

MASSIMO DE GRASSI, Appunti sulla scultura barocca nel Bellunese, *Archivio Storico di Belluno, Feltre e Cadore*, 76/327 (2005.), 36–50; ISTI, Nota sulla scultura veneziana nelle isole di Cherso e Lussigno, *Arte in Friuli, arte a Trieste*, 30 (2011.), 277–290, 284–285; MATEJ KLEMENČIČ, *Beneško baročno kiparstvo v Ljubljani*, Ljubljana, 2013., 31; BOJAN GOJA, Prilozi venecijanskoj baroknoj oltaristici i kiparstvu u Dalmaciji i na Kvarneru, *Peristil*, 58 (2015.), 71–75.

11

ANĐELA HORVAT, *Između gotike i baroka. Umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb, 1975., 117.

12

METHOD HRG, Oporuka biskupa Martina Borkovića (1667–1687), *Croatia Christiana periodica*, 10 (1986.), 83, 85.

13

Natpis prema čitanju Ivana Kukuljevića Sakcinskoga glasi: BORKOVICH HAS AEDES POSVIT MARTINVS EGENIS ZAGRABIAE PRAESVL METROPOLITA COLOCZ. MDCXCI (Martin Borković, zagrebački biskup, metropolit kaločki, podigao je ovu zgradu siromašnima 1691.).

Usp. IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Natpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih zgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1891., 341, br. 1172; usp. i: LELJA DOBRONIĆ, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Zagreb, 1991., 87.

14

METHOD HRG (bilj. 12), 83, 85 (bilj. 60).

(...)

Pictori Ioanni pro effigie iam mortui Illustrisimi depicta fl. Rh 12

(...)

Pictori Ioanni pro depictis duabus imaginibus altaris capellae xenodochialis dati fl. Rh. 20

(...)

Pictori Ioanni pro imagine sancti Martini in pariete ab extra depicta fl. Rh. 12

Ivan Eisenhort izradio je dvije slike za oltar u kapeli i jednu sliku s prikazom sv. Martina na pročelju crkve. Usp. i NELA TARBUK, Eisenhort, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon*, 4, Zagreb, 1988., 21–22, i MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, Sakralno štafelajno slikar-

stvo baroknog razdoblja, u: *Sveti trag, devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094.–1994.*, katalog izložbe (ur. Tugomir Lukšić – Ivanka Reberski), Zagreb, 1994., 346–347.

15

DANKO ŠOUREK (bilj. 7), 320–321. Autor za kipove sv. Augustina Kažotića i sv. Kvirina na pročelju predlaže dataciju u prva desetljeća 19. stoljeća, u vrijeme izgradnje crkvenog pročelja.

16

ŽELJKO JIROUŠEK, Francesco Robba – Bernini zagrebačkog baroka, *Jutarnji list*, 26/9041, 27. ožujka 1937., 5; VERA HORVAT-PINTARIĆ, *Francesco Robba*, Zagreb, 1961., 88, kat. jed. 30; MATEJ KLEMENČIČ, Robbov relief Kristus izroča ključ sv. Petru na prižnici zagrebske stolnice, *Umetnostna kronika*, 15 (2007.), 2; MATEJ KLEMENČIČ, *Francesco Robba (1698 – 1757): Beneški kipar in arhitekt v baročni Ljubljani*, Maribor, 2013., 282, kat. B8.

17

MARKO GRČIĆ, Grifon, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (ur. Anđelko Badurina), Zagreb, 1979., 247, 375–376.

18

JAMES HALL, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Zagreb, 1998., 104.

19

Za čitanje i prijevod zahvaljujem dr. don Slavku Kovačiću. O Putzu vidi: DORIS BARIČEVIĆ, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u istočnom dijelu Hrvatskog zagorja, *Ljetopis JAZU*, 76 (1972.), 289. Autorica navodi da je baš u njegovo vrijeme (1728. – 1771.) »veći broj starih drvenih oltara zagrebačke katedrale zamijenjen novim, većinom mramornim.« Usp. i MARTINA WOLF ZUBOVIĆ, Podrijetlo oltara sv. Marije Magdalene i sv. Roka iz kapele Sv. Petra u Gotalovcu, *Portal*, 1 (2010.), 143–149.

20

MATEJ KLEMENČIČ (bilj. 16, 2013.), 113–114, 281, kat. B2., f. 148.

21

MATEJ KLEMENČIČ (bilj. 16, 2013.), 2013., 98–99, 281, f. 130, kat. B3.

22

MATEJ KLEMENČIČ (bilj. 16, 2013.), 66–67, 268–269, kat. jed. A12.

Summary

Radoslav Tomić

Venetians in Zagreb: New Insights on the Workshop of Alvise Tagliapietra, and Francesco Robba

The author introduces two stone statues placed in niches on the front façade of St Martin's church in Vlačka Street, Zagreb. One statue depicts St Quirinus, the bishop of Roman Siscia (Sisak), and the other Blessed Augustin Kažotić (Casotti), the bishop of Zagreb and Lucera in Apulia. Despite being high artistic achievements, these statues have not yet been the subjects of art-historical analyses. The author notes that they resemble the works of the Venetian sculptor Alvise Tagliapietra (Venice, 1670–1747) and attributes them to his workshop, where his three sons, Ambrogio, Carlo, and Giuseppe, were active.

In the second part of the paper, the author writes about the marble coat of arms on the garden fence of Stjepan Putz's

manor house at Kaptol no. 7 in Zagreb. The manor house has a stone portal dated in 1756 and attributed to the Venetian sculptor Francesco Robba (Venice, 1698 – Zagreb, 1757), who was active in Austria, Slovenia, and Croatia. The coat of arms in Zagreb is here attributed to Robba and compared with the coats of arms that the artist produced for Klagenfurt and Ljubljana. It is assumed that the coat of arms was part of the portal unit and that it was commissioned by the same Stjepan Putz, the bishop of Smederevo and Belgrade and provost of the Zagreb chapter.

Keywords: Baroque, sculpture, 18th century, Zagreb, workshop of Alvise Tagliapietra, Francesco Robba